

Langfjellaseminaret 2018

Sveinung Hansen, sokneprest Hol og Hovet, Dagali og Skurdalen

«Hva kan fjellet læres oss om det uforanderlige og hva kan ungdom lære oss om det foranderlige.

Jeg vet ikke hva slags kategori mitt bidrag til årets seminar er, men jeg vil nok regne det som litt sjangerfritt i et sted mellom andakt og foredrag. Andakt, i ordets rette betydning som noe, å tenke på, og foredrag fordi, det ikke kun er helt løse tanker, men har sin rot i teologi, filosofi, sosiologi psykologi og ikke minst fenomenologien.

La oss begynne med tanke om det uforanderlige. I teologien har man lenge tilsynelatende vært mer opptatt av det som er hugg i stein enn det som er skrevet i sand. I alle fall kan det synes som det som er bestandig er mer verdifullt enn det som er i bevegelse.

Men finnes egentlig det bestandige?

Filosofen Hieraklit gjorde oss oppmerksomme på alt flyter. «Man kan ikke stige ned i den samme elva to ganger», skal han ha sagt.

Ikke bare er det runnet mye og nytt vann i elven siden sist man gikk uti, men personen er også blitt forandret. Vi er i endring. Verden er i endring.

Ja, tanken om at "alt flyter" kan være skremmende og gjør at noen søker da mot det bestandige. Et fjell. Noe som står fjellstøtt. Eller det som i alle fall i vår virkelighet synes å være konstant uforanderlig. Men er det mulig at noe ikke forandrer seg?

Er fjellet egentlig uforanderlig, sett fra en geologs perspektiv? Er det noe mer enn ubevegelig stein. De sies at et typisk livsløp for en

fjellkjede er 70 millioner år. Det tar millioner av år fra et vulkansk fjell – slik som Vesuv eller Jan Mayen – blir dannet, til det fjernes av værrets stadig angrep. Titalls millioner av år tar det fra en fjellkjede – slik som Alpene eller Himalaya – blir dannet, til den slites ned igjen til et flatt landskap. Det sies at for 40 til 50 millioner år siden fantes ikke Andesfjellene, og om like mange år kan fjellkjeden være helt borte. Det kan også ta hundretalls millioner av år fra en bergart dannes til den smulder bort.

Andre geologiske prosesser kan skje plutselig, alt for plutselig. Vulkansk utbrudd, jordskjelv, flom, jordras, og meteorittnedslag kan forekomme med liten eller ingen varsel. Men også her er tiden mellom slike begivenheter lang.

Så er kanskje ikke fjellene i et større perspektiv helt uforanderlige, men i vår bevissthet er de ofte det. Vi sier at fjellet er sterkt, men vet av erfaring hvor sårbart livet i fjellet er.

Så når vi snakker om fjellet som noen uforanderlig, så er det kanskje mer mytisk og symbolsk forstått enn konkret i naturvitenskapelig betydning. Men at det er først og fremst på en slik måte at vi kan snakke om fjellet som det uforanderlig betyr ikke at det er meningsløs tale. Tvert imot. Så er fjellet som symbol svært meningsfullt. Både meningsskapende og meningsbærende.

Ja, for i de fleste religioner oppfattes fjellet som ubevegelige og evige. Fjellene blir også sterkt knyttet til en eller annen form for guddom. Og er ofte i seg selv hellige. Blant annet sørsamene hadde Gudfjelløya i Nord-Trøndelag med fjellguden Jomola som religiøst valfartssted hvor «Tunnsjøguden» er en stor nær-kvadratisk steinblokk på platået.

Mount Taranaki på New Zealand er for eksempel hellig for maorifolket, Mount Kailash i Tibet er hellig innen både buddhismen,

bön, jainismen og hinduismen, Adam's Peak på Sri Lanka er hellig for buddhister, men også for hinduer, kristne og muslimer.

Østens religioner opererte blant annet med Kinas fem mektige fjell. I syden var fjellet Olympos stedet der blant annet den mektige Zevs holdt til. Styrken i fjellet uttrykkes også i Første Kongebok kap. 20, der det skrives at «Arameerkongens menn sa til sin konge: 'Deres Gud er en fjellgud. Det var derfor de vant over oss. Men dersom vi kjemper mot dem på slett mark, vil vi sikkert slå dem.'».

Gud er ikke bare en fjellgud, men fjellet er også ofte Guds bolig. En evig bolig for den evige. Det er på fjellet at mange profeter kalles. Både i jødedom, islam og andre religioner er fjellet stedet hvor et bestemt oppdrag gis.

I islam kalles Mohammed til profet på fjellet. Det fortelles at han pleide å dra opp til en hule i fjellet Hira. Det var mens han var der at han opplevde sin store åpenbaring. Engelen Djibreel/Gabriel viste seg for ham og sa at han skulle gå ut og forkynne.

Karmel-fjellet ved Haifa i Israel er viktig for mange religioner, og smekktfullt av religionshistorie. Det siste slaget, ifølge kristen endetidslære, skal finne sted ved Armageddon like ved. Selve fjellet er nok for de fleste forbundet med profeten Elia. Han levde i en grotte her, og ifølge Første kongebok utkjempet han her en vellykket duell med 450 Baal-profeter om hvem som hadde den sterkeste guden.

Bibelen nevner to hellige fjell. Fjellet hvor det skjer et Gudsåpenbaring.

— Sinaifjellet i Egypt, der Moses mottok loven, og Zion, der Gud åpenbarte seg for Abraham da han skulle ofre Isak.

Fordi fjellet regnes som Guds bolig skrive salmedikteren de kjente ordene fra Salme 121: «Jeg løfter mine øyne opp mot fjellene».

Kanskje er salmedikternes ord gjenkjennelig for mange. Et nedbøyd hode som sakte heves. Løfter blikket. Som søker etter håp. Håper på mer himmel på jord. Søker et sted å hvile. En bønn om hjelp. Om å bli bevart fra alt ondt.

Ja, for uansett om man er religiøs eller ikke, så har mange et religiøst forhold til fjellet.

Jeg løfter mine øyne opp mot fjellene. Jeg har øyne festet på fjellet.

Kan du se for deg fjellet. Eller i det minste en ås eller knaus? Hvis ikke, får du aktivisere ditt indre øye. Kall fram et fjell fra minnet, og la blikket hvile på det.

Jeg tenker at fjellet har noe å fortelle. Stødig og urokkelig tar fjellet i mot oss. Innunder en fjellvegg kan du søke beskyttelse. Fjellet gir både utsyn, le og ly.

Fjellet har stått fra uminnelige tider, skiftningene går sakte. Vi kan se på det samme fjellet et heilt liv, vi kan kjenne det tilbyr oss vekslende ly og opplevelser gjennom årstidene, men fjellet er det samme. Det tar imot med den samme ro.

Jeg tenker at både fjellet i mitt indre og de konkrete fjell bærer med seg noe som er viktig for meg. Jeg trenger å søke ly noen. Være trygg og ha noen å sette min lit til i det blåser rundt meg. Lyet er det som beskytter for det som raser rundt oss. Liten vi setter til noen, åpner rommet for å dele bekymringer, sorger, gleder. Vi setter lit fordi vi har håp. Håpet har en kilde, har en grunn. Som følger oss, som grunnen under våre føtter.

David, den store salmedikteren, var opptatt av fjellet. Ja, han hadde nok egne erfaringer av fjellet som sted for ly. Noe å lite på. Salmisten visste at Gud var der og ville høre ham, men ofte tok tid. Likevel så hadde satt sin lit til Gud. Han ville stole på Herren. Stole på at fjellet var Guds bolig.

På at Gud hørte hans rop, drog ham opp og satte ham på trygg grunn. Dro han opp av fordervelsens grav og satte føttene på fjellet.

You raise me up, so I can stand on mountains.

You raise me up, to walk on stormy seas.

I am strong when I am on your shoulders.

You raise me up, to more than I can be»

Både Bjørn Eidsvågs sang "Føtter på fjell" og Rolf Løvlands millionhit You raise me up spiller på den gamle salmedikterens ord fra Salme 40. Det samme gjør U2 med sangen 40.

Føtter på fjell. Fast grunn under føttene. Det er stødig. Det kjennes trygt. Fjellet skjelver ikke. Det har en ro som kan forplante seg opp i urolige føtter – om vi står stille. Skjelvende ben som er løftet opp og satt trygt ned.

Fjellet symbolisere også et frihetsideal. Tilbyr et annet perspektiv på livet.

Henrik Ibsen uttrykker det slik:

Nu er jeg stålsat,

*jeg følger det bud, der byder i højden at vandre!*¹¹⁷_{SEP}

*Mitt lavlandsliv har jeg levet ud;*¹¹⁷_{SEP}

her oppe på vidden er frihed og Gud,

dernede famler de andre.

(Henrik Ibsen, «På vidderne»)

Jeg tenker at Ibsen er nesten litt cocky, han hever seg over de andre og nærmest ironiserer over de som famler rundt i lavlandet. Men jeg tror Ibsen er inne på noe. Det er noe med å vandre i høyden. Å gå på fjellet gjør noe med en.

Du kjem ikkje til fjells på ein flat veg sier vi i Hallingdal, og det noe i det. Det kan være krevende å flytte seg. Strevsomt å gå i livets motbakker. Og den kreves mot å stå i det. Når vi er i de dype livskrisene søker vi oppover.

Jeg er ikke sikker på om man kan gå fra problemene i livet. Ja, det er jammen ikke så ofte som vi skulle håpe at tro flytter fjell. Å flykte fra det vonde og vanskelige bære sjelen noe godt meg seg, men jeg tror på kunsten å gå. For på en måte hjelper det å gå både med å skape avstand og dermed et nytt perspektiv på det som er utfordrende. Det er noe magisk i det å koble seg av det virtuelle livet og på det virkelige livet. Det er naturlig bokstavelig talt.

Søren Kirkegard har sagt at "Jeg har gått meg til mine beste tanker", og det tror jeg det er noe i. Jeg går ofte ut og opp for å tenke. Hjemme i Hol har fjellet vært stedet for tankearbeidet, mens jeg nå tenker i skogen.

Jeg tror på at ganglaget gjør noe med tankegangen. Ja faktisk så er det en sammenheng mellom det å gå og det å tenke. Kroppens bevegelse påvirker tanken.

Når vi endrer vår måte å bruke kroppen på, kan vi også endre vår måte å tenke på. Ikke bare innholdsmessig, men også måten tenkning fungerer.

Stillesittende og inne aktivitet kan være begrensende også for vår mentale helse. det går fort i det samme. Samme rutiner, samme tanker.

Når vi beveger oss ute endres dette. Frihet. Nytt landskap, nye impulser, ny oppmerksomhet, nye perspektiv, luft, Mer oksygen til hjernen. Ledig gange er roten til alt godt, sier Johan Kaggestad.

Jeg tror vi i de siste tiårene har glemt at vi er homo moven. Bevegende mennesker. Og glemt at vi er homo ludens. Lekende mennesker. Kanskje vi trenger å gå sammen med ungdom for å oppdage nettopp det.

Ja, nettopp disse inne- og stillsittende unge menneskene kan lære oss noe om å være både homo moven. Lære oss noe om at alt er i bevegelse. Og lære oss hvordan unge i dag møter det og forholder seg til det.

Selv om vi dag ikke lenger tenker at vi fødes ubeskrevne blader, tabula rasa, som det livets bok etter vært skrives på. Så tror jeg at vi fortsatt trenger å omskrive Paulus oppmuntring til sin unge venn Timoteus. "La ingen forrakte deg fordi du er ung". La oss ikke forrakte de unge!

Paulus selv ble og er siden blitt regnet som en bauta i kristendommen, mens Timoteus vet knapt noen hvem er. Ja, selv tolkningen av Pauli ord kan virkes som er hogd i stein, selv om teologien i dag forholder seg dette på en helt annen måte enn tidligere. Hva som er fast og hva som er i endring må stadig retenkes også i kirken. Men nok om det.

La ingen forakte deg fordi du er ung, skrev Paulus til vennen sin Timoteus.

Og jammen er en slik påminnelse på sin plass. For ofte har ungdom blitt beskyldt for bare å foretrekke luksus. De har dårligere manerer, har ingen respekt for eldre og prater når de egentlig burde arbeide. De reiser seg ikke for eldre, de motsier foreldrene, sluker søtsaker og tyranniserer lærerne sine.

Har du hørt noe lignende før? Utsagnet er like gammelt som holdningen til ungdom. Den ellers så kloke Sokrates skal ha omtalt unge mennesker på denne måten.

Ordene er på ingen måte aktuell tenker jeg. Tvert imot har ungdommen aldri vært mer eksemplarisk og kanskje kan vi lære mer av ungdom nå enn før.

Jeg tror at vi har mye å lære av ungdom om det foranderlige, men har jeg liten tro på en idealisering av ungdomstiden. Alle forsøk på evig ungdom har vist seg å være katastrofale, ja selv historien Peter Pan viser seg hvor lite lykkelig et evig barndomsrike egentlig er.

Å være i tenåren er ikke en lykkelig tid. Det tror jeg mange kan skrive under på. det er omskiftelig som været i fjellet.

Ja, hva kjennetegnes unges virkelighet av. Hva rører seg i dem?

De siste tiårene har det vært gjort en rekke kvalitative og kvantitative undersøkelser som forteller noe om hvordan det er å være ungdom. Ifølge disse er ungdom nå flittigere, flinkere, fredeligere og mer framtidsrettede enn tidligere ungdomsgenerasjoner. Siden 90-tallet har kriminalitet og rusmiddelbruk blant tenåringer gått ned. Flere ungdommer enn tidligere gjør ikke noe galt, og det er mindre nasking, hæververk og vold. Flere har det bedre, både hjemme, på skolen og på fritiden.

Dagens ungdom har også et bedre forhold til egne foreldre, og de fleste opplever dem som viktige støttespillere i hverdagen. 91 % forteller at måltider med familien alltid eller som regel eller koselige

og hyggelige. 90 % av ungdom vet eller tror at de har nære venner, og 70 % er fornøyd med sitt eget lokalmiljø. 95 % av ungdom trives på skolen, også det en økning i forhold til tidligere generasjoner. 73 % tror at de vil få et godt og lykkelig liv, og kun 3 % tror ikke at de kommer til å få dette.

Samtidig med denne positive utviklingen, har andelen med psykiske plager økt de siste 20 årene. «Ung i Norge»-undersøkelsene som ble gjennomført 1992, 2002 og 2010, viser at det har vært en fordobling av depressive plager blant gutter fra 1992 til 2002. Mange unge plages av å bekymre seg for mye om ting, de har en sterk følelse av at alt er et slit, har søvnproblemer, er aggressive og mange er deprimert.

På mange måter kan ung virkelighet i Norge i dag oppsummeres som et 9/10-fellesskap. 9 av 10 har det på mange måter veldig bra, mens 1 av 10 har få venner, opplever å bli plaget og har det ikke bra hjemme. Trolig er det enda mer utfordrende enn tidligere å være den som ikke har det bra. Når de fleste andre ungdommer er fornøyde og trives, blir man enda mer alene når man strever. Samtidig har det ideologisk begrunnede opprøret, som for noen tiår siden tilbød et nytt fellesskap med tilhørighet, symboler og felles handlinger, forvitret.

Lenge hadde ungdom et nokså optimistisk perspektiv på framtiden, men det synes å ha endret seg. Hvordan skal vi tolke det?

Det er altså flere funn i årets UNGdata-rapport som i som bærer bud om et mer negativt syn på egen framtid.

Lenge har det vært en økning i hvor mange ungdomsskoleelever som tror de vil ta høyere utdanning på universitet eller høyskole. Mens årets tall viser en nedgang for begge kjønn.

Mer skremmende er det at færre ungdommer tror de kommer til å leve et godt og lykkelig liv.

Alt i alt er det en veltilpassa, aktiv og hjemmekjær ungdomsgenerasjon.

Dette er i korte trekk de store tendensene blant ungdom i dag. Så hvordan møter vi disse fortellingene? Hva forteller de oss som voksne?

Jeg tror de sier noe om det et menneskelig behov for noen å gå sammen med.

Ved å gå sammen med. Være sammen med ungdom lærer man mye. Mye om omsorg for hverandre. Mye om at humor endres like fort som motebilde og musikksmak.

Hva kan vi lære av ungdom: Facebook ble skapt av unge studenter ved Havard i 2004. Det er ikke tvil om at ungdom for det første lever langt mer i tiden enn oss voksne. De er foranderlige. Lever med det foranderlige på godt og vondt. Mens voksne trenger mindfulness og yoga for å kunne være her og nå, så er ungdom pålogget samtiden. De lever langt mindre i fortid og framtid enn voksne. Kanskje de også derfor har et helt annet reaksjonsmønster enn oss voksne. De reagerer mye raskere enn oss, og har evnen til å kunne multitasking på en annen måte enn oss.

I ungdommenes kan det synes som det skjer virkelige møter selv om venner kun møtes på chatten. Og at i disse chatrommene skapes det virkelige og varige vennskap.

Jeg tror spesielt at det å skape gode arenaer for interaksjon mellom generasjoner er framtiden. Ungdom kan lære om fortiden for å ikke gjøre de samme feilene som tidligere generasjoner har gjort. Og de kan lære eldre om hva de drømmer om. Ønsker seg. Og sammen kan de møte nåtiden.

Mange eldre blir på en måte fremmedgjorte i sin egen tid. De opplever at de ikke alltid forstår språket som snakkes av barn, unge og middelaldrende. Det har mye med ny teknologi å gjøre, og først og fremst PC og internett. Det oppleves nedverdiggende når de ringer til et offentlig kontor for å få hjelp, men i stedet blir henvist til kontorets internettside. Langt fra alle eldre har PC, og enda mindre forståelse av hvordan en PC skal brukes. Dette er en arena hvor ungdom helt konkret kan gi hjelp og lære oss å forstå.

Jeg tror på å dele virkelighetsfortellinger, men også fremtidsdrømmer. Jeg tror på å gå sammen med andre. Ikke først og fremst de som er som oss. Men de som har andre erfaringer og kunnskaper enn vi har. Og jeg tror vi alle trenger kontraster. Derfor tar jeg med meg konfirmantene på pilgrimsvandring i starten av konfirmanttiden. Ungdom som til dagelig omgir seg med mye støy både rundt og inne i seg utfordres til å gå deler av turen i stillhet og kanskje litt alene. Ta seg tid til å tenke på noen eksistensielle tema. Samtidig har vi mange stopp underveis hvor vi snakker sammen. Tenker høyt sammen.

For mange ungdom er det å koble seg av den evige kommunikasjons flyten enn stor utfordring. Har dere hørt uttrykket "phubbing"? Begrepet er sammensatt av phone og snubbing. Phubbing handler om at noen er mer opptatt av mobilen enn de menneskene man er sammen med. Er det gjenkjennelig?

For både unge og eldre kan det å være avkoblet fra de sosiale mediene være en utfordring. Det kan nesten bli litt tvangsnevrotisk. Få legger telefonen bort med vilje. Men hva gjør angsten for ikke å være tilgjengelig med mennesker. Hva skjer når de rundt deg er mest opptatt av telefonen sin når de er sammen med deg? Hva gjør med oss å være så opptatt av livet på mobilen?

På pilegrimsvandring er mobilen helt fraværende. Dermed oppmerksomheten rettes mot noe annet. Noe felles.

Å være pilegrim innebærer å være på vandring. En pilegrim har alltid et mål, men pilegrimen har ikke som mål å komme raskest mulig fram – pilegrimen verdsetter det å være underveis. Vi er jo alle på en måte pilegrimer – vi er alle på vei i vår livsvandring. Med oppbrudd, veivalg, rasteplasser for hvile og rekreasjon, møter med ulike mennesker som berører oss. En pilegrimsvandring kan være med på å fordype vår relasjon til skaperen, til oss selv, til våre medvandrere og til skaperverket vi går i.

Vi er fort veldig opptatt av hvor vi skal og når vi må være der. Når vi går litt sakte, uten tidspress og gjerne i stillhet, senker det seg en ro på innsiden også. En ro som gjør at det begynner en vandring inni oss også. En slags dobbel vandring.

De gamle pilegrimer hadde minst to grunner for å legge ut på vandring. For å gjøre bot eller å bli frisk. I dag er det kanskje en tredje grunn som er det viktigste - det eksistensielle - å søke etter svar på mennesket grunnleggende spørsmål.

Å være en pilegrim er å være underveis - å begi seg ut i det som er fremmed, våge å være i nytt terreng og oppsøke ukjente landskap i naturen og i vårt indre landskap på vei mot et mål. Det kan være å våge å se sitt liv med nye øyne og bryte opp fra gamle livsmønstre og være åpen for forandring.

Av ungdom så tror jeg vi har mye å lære om det å kunne være i det bevegelige. At vi ikke stritter imot. Ønsker oss bakover eller framover i tid.

Sammen skaper vi både nåtid og framtid. Sammen kan vi også nyskape verden og rekonstruere våre virkelighet.

Sammen forandre. Sammen for andre.

Sosilogen Geeels sier at det for å kunne reparere verden trengs:

- 1) Ikke voldsarbeid
- 2) Medfølelse
- 3) Ta vare på og la oss utfordre av de hellige skrifter
- 4) Gjøre opp med tanker som skaper grenser mellom VI og DE, bygge OSS-felleskap
- 5) Søke ny kunnskap om hva det vil si å være menneske
- 6) Spørsmål om vår identitet og reflektere over våre fortellinger
- 7) Samarbeide mer og konkurrere mindre
- 8) Reflektere over hvilke gudebilder vi har
- 9) Integre mer. Segregere mindre.

EPILOG

Sjelsorg og medvandring

Det å gå sammen på veien og dele tros- og livshistorie kan kalles for medvandring. Vi lytter til den andre. Noen ganger kan det å gå sammen med andre hjelpe oss til å se vårt liv tydeligere. Et engasjert, spørrende og lyttende nærvær.

Når vi oversetter medvandrer til engelsk, bruker vi ofte companion. Vi kjenner det igjen kompanjong/kompis og i den militære betegnelsen kompani. Kompani består egentlig av to latinske ord: com som betyr sammen med og panis som betyr brød. Den grunnleggende betydningen av kompani er altså de som spiser brød sammen. Vi som er på pilegrimsvandring er altså et kompani. Vi er folk som går sammen, spiser sammen og som deler byrdene mellom oss.